UDC 069.4:614.84(497.113)(049.32)

ОД ГРАЂАНСКОГ УДРУЖИВАЊА ДО КУЛТУРНОГ ПАМЋЕЊА – ИЗЛОЖБА О ДОБРОВОЉНОМ ВАТРОГАСТВУ

У Музеју Војводине је од 28. октобра 2025. до 1. марта 2026. године била постављена изложба *Тихи хероји – између ватре и дима: добровољна ватрогасна друштва на простору Војводине од половине 19. века до 40-их година 20. века*, ауторки Чарне Милинковић, Милкице Поповић и Мирјане Лакић.

Изложба представља резултат вишегодишњег истраживања историје добровољних ватрогасних друштава на простору Војводине од друге половине 19. до средине 20. века. Поставка је конципирана тако да посредством музејских предмета, архивске грађе, фотографија, униформи и ватрогасне опреме прикаже развој ватрогаства као облика грађанског организовања и важног сегмента друштвене солидарности, али и као система заштите заједнице у условима убрзане урбанизације, индустријализације и честих пожара у насељеним местима.

Истраживање које је претходило реализацији изложбе засновано је на интердисциплинарном приступу који повезује историју, музеологију, социологију, етнологију и студије материјалне културе. У том оквиру анализирани су архивски фондови добровољних ватрогасних друштава, општинска документација, извештаји локалних управа, као и богата визуелна грађа која сведочи о организацији, хијерархији и свакодневном раду ватрогасних јединица.

Посебно место у концепцији изложбе има усмена историја, односно сећања потомака и локалних заједница, која су допринела разумевању друштвене перцепције ватрогасаца као „тихих хероја". Ова врста извора омогућила је реконструкцију не само институционалне историје добровољних друштава већ и емотивних, културних и идентитетских аспеката припадности овим организацијама.

Посебан акценат стављен је на интерпретацију херојства у свакодневном животу. Добровољни ватрогасци представљени су као актери који делују изван професионалних структура, али са високим степеном одговорности, дисциплине и колективне свести. Њихово деловање тумачи се као облик грађанског ангажмана који обједињује превенцију, интервенцију и континуирано образовање заједнице.

Поред изложбене поставке реализован је и богат пратећи програм намењен деци, младима и одраслима, заснован на принципима искуственог учења, музејске педагогије и интерактивне интерпретације.

Конципирана као мултидисциплинарни музеолошки пројекат који интегрише историјски, технички, друштвени и културни аспект развоја добровољних ватрогасних друштава, изложба полази од становишта да се ватрогаство не може посматрати искључиво као техничка служба, већ као сложен друштвени систем који одражава степен развијености локалних заједница, њихову организациону способност и механизме узајамне помоћи. У том смислу, поставка истовремено реконструише шире процесе модернизације, урбанизације и индустријског развоја Војводине.

Кроз различите типове музејске грађе – униформе, заштитну опрему, алате, звона, документа, фотографије, архивске записе и меморијалне предмете – приказан је развој организационе структуре и визуелног идентитета добровољних ватрогасних друштава. Посебна пажња посвећена је симболици униформи, застава и значака као носилаца колективног идентитета, корпоративне културе и јавне препознатљивости.

Методолошки приступ изложбе заснован је на повезивању материјалне културе и интерпретативног наратива, при чему се предмети не посматрају само као артефакти, већ и као носиоци друштвених значења, вредности и процеса колективног памћења.

Просторна и мултимедијална интерпретација представљала је један од важних сегмената изложбеног концепта. Испред улаза у изложбену салу постављен је рефлектор који је пројектовао светлосни ефекат налик пламену, чиме је формиран уводни амбијент и наглашен централни мотив изложбе. Овај елемент није имао искључиво декоративну улогу, већ је функционисао и као интерпретативно средство које је посетиоце уводило у тематски оквир поставке и усмеравало њихову перцепцију ка феномену ватре као стално присутном изазову у животу локалних заједница.

Испред изложбеног простора били су постављени постаменти са фотографијама које документују рад и активности добровољних ватрогасних друштава. Фотографије су биле допуњене QR кодовима који су омогућавали приступ дигиталним анимацијама и додатним интерпретативним садржајима, чиме је остварена веза између физичке и виртуелне димензије изложбе. На тај начин посетиоцима је омогућено да садржајима приступају на више нивоа и да активно учествују у процесу интерпретације.

У оквиру поставке интегрисан је и аутентичан радни сто који је симболички упућивао на административни и организациони аспект рада добровољних ватрогасних друштава. Истовремено, овај сегмент поставке био је функционално повезан са књигом утисака, чиме је публици омогућено непосредно учешће и остављање личних запажања о изложби. На тај начин посетиоци су били укључени у процес комуникације и размене значења које изложба генерише.

Пратећи програми били су осмишљени као интегрални део изложбеног пројекта, са циљем да се различитим категоријама публике омогући активније учешће у разумевању и интерпретацији представљеног наслеђа. Посебна пажња посвећена је образовној улози музеја као простора неформалног учења.

Програми намењени деци и младима били су засновани на принципима искуственог учења и обухватали су активности кроз игру, симулацију

и креативне задатке. На тај начин учесници су се упознавали са појмовима одговорности, тимског рада, организације и координације у кризним ситуацијама. Музејске играонице и радионице омогућиле су непосреднији контакт са изложбеном темом, подстичући истовремено развој вештина посматрања, тумачења и креативног изражавања. Посебна пажња посвећена је симболици униформи, застава и других визуелних обележја добровољних ватрогасних друштава.

Ауторска вођења пружала су увид у процес настанка изложбе и кустоске интерпретације представљене грађе, док су пратећа предавања додатно осветљавала историјски контекст развоја добровољног ватрогаства кроз регионалне и европске примере.

Посматрана у ширем контексту, изложба представља значајан допринос развоју јавне историје, музејске педагогије и савремене музејске интерпретације. Она указује на значај добровољних ватрогасних друштава као облика грађанског организовања, механизма друштвене солидарности и важног чиниоца у формирању локалних идентитета. Истовремено, поставка показује да историја ових организација превазилази оквире техничке и институционалне прошлости, отварајући питања грађанске одговорности, заједништва и колективног деловања која су актуелна и у савременом друштвеном контексту.

Посебна вредност изложбе огледа се у успешном повезивању различитих нивоа интерпретације – историјске, музеолошке, образовне и дигиталне. Изложбени наратив није остао ограничен на представљање архивске и музејске грађе, већ је кроз пажљиво осмишљена просторна решења и примену дигиталних технологија омогућио динамичнији однос публике према изложеном материјалу. Истовремено, поставка је успела да избегне технолошку доминацију над предметом, задржавајући музејски предмет и архивску грађу као кључне носиоце значења. На тај начин остварена је равнотежа између традиционалних музејских метода и савремених приступа комуникацији наслеђа. Изложба *Тихи хероји – између ватре и дима* стога се може оценити као успео пример савремене музејске праксе која локалну историју и материјално наслеђе представља на начин разумљив и релевантан различитим категоријама публике.

Милица Јосимовић